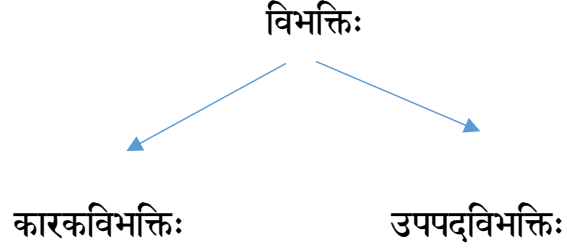

विभक्तिः

१) कारकविभक्तिः

प्रथमाविभक्तिः- कर्तृकारकम् (Doer)

उदा- "रामः" शालां गच्छति ।

"सीते" पुस्तकं पठतः ।

"बालकाः" कन्दुकं क्रीडन्ति ।

द्वितीयाविभक्तिः- कर्मकारकम् (Object/Subject of the verb)

उदा- मित्रं "चलनचित्रं" पश्यति ।

शिशुः "दुग्धं" पिबति ।

बालकाः "परीक्षे" लिखन्ति ।

रामः "ग्रामान्" गच्छति ।

तृतीयाविभक्तिः- करणकारकम् (Reason/Tool)

उदा- रामः "चमसेन" खादति ।

गुरुः "हस्ताभ्यां" लिखति ।

सर्वे "नेत्रैः" पश्यन्ति ।

चतुर्थीविभक्तिः- सम्प्रदानकारकम् (Receiver)

उदा- गुरुः "शिष्याय" पुस्तकं ददाति ।

रामः "भिक्षुकाभ्यां" धनं ददाति ।

स्वामिनः "सर्वजनेभ्यः" मन्त्राक्षतं ददाति ।

पञ्चमीविभक्तिः- अपादानकारकम् (Stationery object from which another object is separated)

उदा- "वृक्षात्" पर्णं पतति ।

रामः "अयोध्यायाः" निर्गतः ।

फलानि "वृक्षाभ्यां" पतन्ति ।

पुष्पाणि "वृक्षेभ्यः" पतन्ति ।

षष्ठीविभक्तिः- न कारकम् (Relationship/Ownership)

उदा- "रामस्य" पत्नी सीता ।

एतयोः "बालकयोः" माता सीता ।

एतेषां "बालकानां" अध्यापकः रामः ।

इदं "रामस्य" धनम् ।

सप्तमीविभक्तिः- अधिकरणकारकम् (Holder)

उदा- "रामे" सद्गुणाः सन्ति ।

"आसन्दयोः" बालकौ उपविशतः ।

"छात्रेषु" आसक्तिः भवितव्या ।

सम्बोधनप्रथमाविभक्तिः (addressing someone)

उदा- "हे राम!" अत्रागच्छतु ।

"रे हरी!" पठतात् ।

"अरे सीता:!" किं कुर्वन्ति?

२) उपपदविभक्तिः

द्वितीयाविभक्तिः

प्रति- सीता "रामं" प्रति पुस्तकं ददाति ।

परितः/अभितः- "गृहं" परितः/अभितः वृक्षाः सन्ति ।

उभयतः- "शालाम्" उभयतः वाटिका अस्ति ।

विना- "रामं" विना सीता न जीवति ।

तृतीयाविभक्तिः

विना- "रामेण" विना सीता न जीवति ।

सह- "रामेण" सह लक्ष्मणः अपि गच्छति ।

अलं- अलं "रोदनेन" ।

धिक- "धिक" रावणेन ।

चतुर्थीविभक्तिः

नमः /स्वस्ति/स्वाहा/स्वधा- "गणेशाय" नमः..... ।

पञ्चमीविभक्तिः

भयम्/भीतिः- "चोरात्" भयम्/ भीतिः ।

बहिः- "नगरात्" बहिः वनमस्ति ।

पूर्वम्- "भोजनात्" पूर्व कृष्णार्पणं करणीयम् ।

अनन्तरम्- "कार्यात्" अनन्तरं कृष्णार्पणं करणीयम् ।

षष्ठीविभक्तिः

उपरि- "गृहस्य" उपरि काकः अस्ति ।

अधः- "मम" अधः मृत् अस्ति ।

पश्चात्- "भोजनस्य" पश्चात् शालां गच्छामि ।

पुरतः- "रामस्य" पुरतः भीमः अस्ति ।

पृष्ठतः- "रामस्य" पृष्ठतः भीमः अस्ति ।

सप्तमीविभक्तिः

विश्वासः- "रामे" मम विश्वासः अस्ति ।

प्रवीणः- "चित्रकलायां" रामः प्रवीणः ।

स्नेहः- "रामे" दशरथस्य स्नेहः वर्तते ।

निपुणः- "क्रीडायां" रामः निपुणः ।

अधिशेते- विष्णुः "वैकुण्ठे" अधिशेते ।

अधिवसति- वासुकिः "पाताले" अधिवसति ।